

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.31.10>
УДК 3.21(477)

Ірина ГРАБОВСЬКА

кандидат філософських наук, старший науковий співробітник
Центр українознавства філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-7416-9541
Email: grabovskai@ukr.net

Катерина НАСТОЯЦА

кандидат соціологічних наук, доцент,
завідувачка відділу філософії та геополітики, НДІУ, м. Київ

ORCID: 0000-0002-2338-9448
Email: kvitka2155@gmail.com

Тетяна ТАЛКО

кандидат філософських наук, доцент
Дніпровський національний університет імені Олесея Гончара

ORCID: 0000-0001-5173-9540

Email: talkotm@ukr.net

РОЛЬ УКРАЇНОЦЕНТРИЧНИХ ЕЛІТ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНИ (300-РІЧЧЮ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ)

Анотація. У статті аналізується роль українських еліт у світлі проблеми та філософії суб'єктності. Акцентується увага на специфіці даного моменту існування української держави та нації, які ведуть запеклу боротьбу за власну свободу та виживання у війні з російським фашистським режимом. Наголошується, що під суб'єктністю в сучасному науковому дискурсі розуміється рівень самостійності і незалежності від зовнішніх чинників країни, її самодостатність і незалежність як актора історії. З філософської точки зору в широкому розумінні суб'єктом є те, або той, що/хто має агентство, тобто діє на якусь іншу сутність (об'єкт), або владарює над ним. У такому випадку йдеться про те, що щось/хтось наділений суб'єктністю. При визначенні суб'єктності акцент робиться саме на країні як єдності держави, нації та спільноти громадян, які населяють цю країну. Сьогодні реальність така, що внаслідок героїчного протистояння української нації агресії РФ, статус України як актора історії докорінно змінюється. Вона перетворилась на лідера вільного світу, ставши захисником автентичних європейських цінностей, які сучасний Захід, особливо Західна Європа, значною мірою розгубив. Варто погодитись із твердженням відомого політичного аналітика А. Піонковського про те, що саме Україна сьогодні рятує Європу і увесь світ від рашистської чуми і тоталітаризму вже у XXI столітті. Її позиція – це позиція активного суб'єкта, центру переформатування європейської політики, що не може не впливати на увесь теперішній світ. Робиться висновок, що діяльність україноцентричних еліт в Україні є обов'язковою умовою виграшу у війні проти рашистського агресора. До того ж реалії війни потребують фактичного перетворення всіх існуючих еліт в державі на україноцентричні. Формування сильної суб'єктності України залежить і від здатності її еліт адекватно відповідати на виклики та загрози, що постали перед українською нацією.

Статтю присвячено 300-річчю від дня народження видатного українського філософа Григорія Савича Сковороди.

Ключові слова: Україна, суб'єктність, геополітика, суверенітет, еліти, україноцентричність, актор історії, Григорій Сковорода.

Iryna GRABOVSKA

Ph.D. in Philosophy, Senior Research Associate,
Center of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kateryna NASTOIASHCHA

Ph.D. in Sociology, Associate Professor,
Senior Research Associate, Department of Philosophy and Geopolitics, RIUS, Kyiv

Tetyana TALKO

Ph.D. in Philosophy, Associate Professor,
Oles Honchar Dnipro National University

THE ROLE OF THE UKRAINE-CENTRIC ELITES IN THE CONTEXT OF THE PHILOSOPHY OF THE OF UKRAINE'S SUBJECTIVITY (DEDICATED TO THE 300TH ANNIVERSARY OF BIRTH OF HRYHORIY SKOVORODA)

Abstract. The article analyzes the role of Ukrainian elites in the light of the problem and philosophy of subjectivity. Attention is focused on the specifics of this moment in the existence of the Ukrainian state and nation, which are waging a fierce struggle for their own freedom and survival in the war with the Russian fascist regime. It is emphasized that subjectivity in modern scientific discourse means the level of independence and independence from external factors of the country, its self-sufficiency and independence as an actor of history.

From a philosophical point of view, a subject in a broad sense is that or that which/who has agency, i.e. acts on some other entity (object), or has dominion over it. In this case, something/someone is endowed with subjectivity. When defining subjectivity, the emphasis is placed on the country as a unity of the state, nation and community of citizens who inhabit this country. Today, the reality is that as a result of the heroic resistance of the Ukrainian nation to the aggression of the Russian Federation, the status of Ukraine as an actor in history is fundamentally changing. She turned into a leader of the free world, becoming a defender of authentic European values, which the modern West, especially Western Europe, has largely destroyed. It is worth agreeing with the statement of the famous political analyst A. Piontkovsky that it is Ukraine today that is saving Europe and the whole world from the plague of rashism and totalitarianism already in the 21st century. Its position is the position of an active subject, the center of reformatting of European politics, which cannot help but influence the entire world today. It is concluded that the activity of Ukrainian-centric elites in Ukraine is a necessary condition for winning the war against the rashist aggressor. In addition, the realities of the war require the actual transformation of all existing elites in the state into Ukrainian-centric ones. The formation of a strong subjectivity of Ukraine also depends on the ability of its elites to adequately respond to the challenges and threats facing the Ukrainian nation.

The article is dedicated to the 300th anniversary of the birth of the outstanding Ukrainian philosopher Hryhorii Savych Skovoroda.

Keywords: *Ukraine, subjectivity, geopolitics, sovereignty, elites, Ukrainian-centricity, actor of history.*

Постановка проблеми. Однією зі знакових фігур української філософії та культури загалом є постать мандрованого філософа Григорія Савовича Сковороди, 300-ліття від дня народження якого відзначає сьогодні воююча Україна. Серед найцікавіших ідей, які залишив мислитель для роздумів та розробки наступним поколінням, є й ідея відповідальності людини перед Богом за власне життя, його вартісність та відданість добру. Недаремно дослідник філософського спадку Григорія Сковороди В. Горський назвав його першим українським інтелектом.

За Г. Сковородою людина повинна пізнати себе, а предметом пізнання є її серце, «серце єсть зерном» [18, с. 20]. Дух Божий торкається людського серця, завдяки чому воно прозирає («И если подунул на твоє сердце дух Божий, тогда должен ты теперь усмотреть то, что от рождения не видал» [19, с. 175]). Людина, яка прозріла серцем, стає частиною макрокосму, перетворюючись таким чином із «тіні тлінної» у, як би ми визначили сьогодні, відповідального свідомого громадянина Всесвіту. Безумовно, в подальшому ці ідеї філософа знаходять розвиток в українській гуманітаристиці, перетворюючись на проблематику індивідуальної та колективної відповідальності кращих представників народу, тобто, його еліт, за буття та майбутнє української спільноти.

Загальновизнаним в аналітиці є той факт, що саме патріотично налаштовані еліти формують певну реальність, яка у модерні, постмодерні, а тепер вже і у пост-пост-модерні часи своєю чергою формує сучасну політичну (модерну) націю. Більшість українських дослідників націєтворчих процесів в Україні вважає, що сучасна українська нація належить до молодих політичних націй. А перед молодими націями виникає ціла серія викликів і загроз, від яких напряду залежить її подальша доля та навіть саме виживання [3; 4]. Особливо, коли така нація опинилась у стані війни, як то сталося із українською сьогодні.

Постколоніальні та національно-визвольні війни й повстання колишніх колоній, а Україна є саме такою постколоніальною країною [Див. про це, напр.: 1; 2; 3; 4], не є історичною рідкістю. Такими були війни Франції проти Алжиру; іспанських колоній в Америці проти європейського колонізатора; антиколоніальні повстання в Африці (Кенія, Зімбабве, Намібія); війни проти Португалії в Анголі, Мозамбіку, Гвінеї-Бісау; національно-визвольна війна Індонезії проти Нідерландів та Індокитаю проти Франції тощо.

Постколоніальна країна наділена низькою мірою суб'єктності, оскільки за власною специфікою вона є умовно самостійною. Проте за 31 рік незалежності Україна як нація і держава зробила чимало для утвердження власної суб'єктності на геополітичному просторі та у внутрішній політиці.

Під суб'єктністю в сучасному науковому дискурсі розуміється рівень самостійності і незалежності від зовнішніх чинників країни, її самодостатність і незалежність як актора історії. Як неважко помітити, суб'єктність фактично співпадає з суверенністю держави та нації, проте, суб'єктність країни – це динамічний розвиток її суверенності, самостійності та незалежності, процес, який дозволяє або не дозволяє визначати певну країну як актора історії та геополітики. З філософської точки зору в широкому розумінні суб'єктом є те, або той, що/хто має агентство, тобто діє на якусь іншу сутність (об'єкт), або владарює над ним [27; 28]. У такому випадку йдеться про те, що щось/хтось наділений суб'єктністю. При визначенні суб'єктності акцент робиться саме на країні як єдності держави, нації та спільноти громадян, які населяють цю країну.

За словником, суверенітет – це «незалежність держави у зовнішніх та верховенство у внутрішніх справах. Вільне, незалежне від будь яких зовнішніх сил верховенство державної влади. Поняття суверенітет виражає загальну властивість будь якої держави» [8]. Поняття суверенітет походить від німецького *Souveränität* та французького *souveraineté*, що означає верховенство, верховна

влада, панування, незалежність держави у зовнішніх стосунках та верховенство державної влади у внутрішніх. У наукових дослідженнях суверенітет поділяється на державний, народний та національний.

Отже, в сучасному науковому дискурсі під суб'єктністю країни розуміється рівень її самостійності і незалежності від впливу зовнішніх чинників, здатність існувати в реальному світі згідно зі своїми цінностями, вираженими у внутрішній та зовнішній політиці держави [16].

Як відомо, справжня цінність – це те, за що люди готові платити не лише грошима, власним добробутом, але навіть і життям, якщо виникне така потреба.

Між суб'єктністю і суверенітетом є різниця: суб'єктність як наукове поняття фіксує динамічність, процесуальність утвердження власної незалежності та самостійності у той час, коли суверенітет сприймається і утверджується, наприклад, законодавчо як даність. Країна повинна мати сильну суб'єктність, щоб ефективно відстоювати свій суверенітет.

Ступінь розробленості проблеми. У розмислах українських аналітиків часто проговорюється проблема суб'єктності України саме у вказаному вище ключі. Так, О. Яхно зазначає, що нерідко українські політики (мова йде про довоєнні реалії, що існували до 24 лютого 2022 р., коли путінська неоімперія пішла війною проти України) люблять розповідати, що Україна чи то втратила, чи то повернула собі суб'єктність як держава. Аналітикиня зазначає: «Завжди дивуюсь таким заявам. Тому що в даному випадку куди цікавіше зрозуміти, що політики взагалі розуміють під "суб'єктністю". Маю на увазі не слово, а конкретне значення стосовно України. Що таке суб'єктність держави, яка не є постійним членом РБ ООН і не має ядерної зброї? Тобто, це не про зовнішні ознаки (зустрічі, присутність на міжнародних заходах, загальні слова тощо), а про суть. Вважаю, що обов'язковою умовою суб'єктності є сила держави зсередини (усвідомлення себе). А прояв суб'єктності – це невразливість від зовнішніх загроз та вміння реалізовувати проекти на зовнішньому майданчику. І от якби було таке розуміння (сильних сторін та послідовності пріоритетів), то, можливо, і в еліті з'явилася б "точка складання" в частині об'єднання». І далі: «А якщо говорити про геополітику, то на постсовєтському просторі Україна сьогодні – протосуб'єктна, якщо так можливо сказати. Тобто, потенційно суб'єктна. У тому сенсі, що у нас немає вибору, крім як показати/довести собі та світові – що на пострадянському просторі можлива демократична, толерантна та сильна держава. Це альтернатива тому типу регіонального лідерства, яке демонструє Росія. Саме тому, гадаю, відносини між Україною та РФ завжди були і є важливим фактором впливу на ситуацію – як на регіональному, так і на глобальному рівнях. Адже у

можливий новий геополітичний реальності пострадянського простору Україна – це центр консолідації західної частини євразійського "хартленду" та джерело європейських цінностей для цієї частини постімперської/постсовєтської території» [13].

Варто погодитись з аналітикинею насамперед у тому, що суб'єктність держави розпочинається зі самоусвідомлення її еліт, насамперед, інтелектуалів, які і пропонують спільноті відповіді на виклики, які час та дійсність висуюють перед конкретним соціумом, нацією, країною, державою.

У сучасній українській соціогуманітаристиці тема суб'єктності України у всіх вище названих іпостасях є однією з найактуальніших. А в умовах війни неоімперії Кремля проти нашої Батьківщини проблема суб'єктності України як повноцінного актора історії перетворилась ще й на проблему буття/небуття українців як таких.

Дослідник Л.В. Чупрій вважає, що серед основних причин слабкості України як геополітичного гравця є інертність, притаманна українській ментальності, все ще не подоланий комплекс меншовартості. Впливають на ситуацію з негативного боку і досить «...сильні позиції радянських постімперських міфів, в яких Україна виступає лише меншим братом великого російського народу. Протягом тривалого перебування під владою спочатку Російської імперії, а потім Радянського Союзу в українців був сформований потужний міф меншовартості, недовіри до власних сил, що було дуже вигідно росіянам, які завжди намагалися використати наш креативний потенціал, нашу хазяйновитість, працьовитість. Здебільшого саме українці перебували на багатьох важливих господарських посадах у різних регіонах Радянського Союзу, добросовісно виконуючи покладені на них обов'язки. Саме без України, без родючих чорноземних ґрунтів Російська імперія, а потім і Радянський Союз не змогли б побудувати свою могутність. Значний внесок у підвищення обороноздатності СРСР внесли Південномаш, завод Антонова, Миколаївський суднобудівний завод, інші підприємства. Тому і сьогодні Росії важливо нав'язати українцям свої імперські міфи, щоб перетворити їх на «сіру масу», інертних малоросів, які сліпо будуть виконувати волю Кремля» [25, с. 33].

Філософії суб'єктності України присвячено сьогодні вже певну кількість досліджень, зокрема, монографію філософів Пирожкова С. та Хамітова Н. «Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини» [16], в якій автори зробили спробу розглянути проблему суб'єктності України крізь призму цивілізаційної проблематики. У той же час, за власною заявою, вони намагаються запропонувати ефективну методологію дослідження України в якості суб'єкта історії та геополітики. Авторі пропонують «...методологію метаантропологічного потенціалізму, що дозволяє зрозуміти реальні можливості країни для створення її

гуманістичного цивілізаційного проекту, який сприятиме гідній самореалізації людини. В роботі обґрунтовано необхідність формування нової системи безпеки в умовах гібридної війни, а також євроатлантичний вектор як каталізатор суб'єктності України. Підкреслено важливу роль суспільної консолідації як засобу реалізації суб'єктності. Осмислено світоглядний вимір суб'єктності. Це дало змогу авторам визначити перспективи суб'єктності України у XXI столітті» [16, с. 2]. При цьому в монографії пропонується розглядати суб'єктність як «...якість соціального буття країни, коли остання стає не об'єктом впливу «сильних світу цього», а зусиллями власної політичної, наукової, художньої й релігійної еліти конструює своє цивілізаційне майбутнє, спосіб життя, усвідомлює власні, а не нав'язані ззовні цінності та формулює справжні національні інтереси. Таке конструювання й усвідомлення, яке здійснюється елітою країни — чинник автентичності цивілізаційної суб'єктності, а тому її дієвості» [16, с. 14].

Автори стверджують, що події новітньої історії України підтверджують наявність волі українського народу для досягнення стану реальної цивілізаційної суб'єктності, хоч цей процес і йде поруч з небезпеками та випробуваннями. «Їх подолання потребує не просто спонтанних «майданних» дій, а й глибинної трансформації світогляду відповідно до викликів і небезпек сучасності та здатності поступово втілювати новий світогляд у життя» [16, с. 15]. Отже, особлива роль у процесі суб'єктивації України випала саме її інтелектуальним елітам.

Метою даної розвідки є підкреслення важливої ролі україноцентричних еліт у досягненні перемоги України у війні проти російського агресора, що базується, зокрема, на філософії суб'єктності країни як нації та держави.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, внаслідок героїчного протистояння української нації рашистському агресорові, статус України як актора історії докорінно змінюється. Вона зараз справді перетворилась на лідера вільного світу, ставши захисником автентичних європейських цінностей, які сучасний Захід, особливо Західна Європа, значною мірою розгубив. А до цієї війни «...Україна деякий час мала слабку геополітичну суб'єктність, тобто здебільшого вона не сприймалася як сильна демократична країна і часто використовувалася потужними геополітичними гравцями як розмінна монета» [25, с. 32].

Наразі, варто погодитись із твердженням відомого політичного аналітика А. Пionковського про те, що саме Україна сьогодні рятує Європу і увесь світ від рашистської чуми і тоталітаризму вже у XXI столітті. Її позиція – це позиція активного суб'єкта, центру переформатування європейської політики, що не може не впливати на увесь теперішній світ [Див., напр.: 14; 15].

Для того, щоб існувало поняття України як абсолютної цінності, тобто бандерівське гасло «Україна понад усе!» стало світоглядною основою життєдіяльності більшості громадян всередині країни, повинна бути проведена величезна робота, в тому числі і просвітницька. І виконати її повинні саме україноцентричні еліти як всередині України, так і за її межами. Зрештою, внаслідок повномасштабної рашистської агресії проти України, спрямованої на тотальне знищення українців як нації та України як держави, інших, окрім україноцентричних, еліт в країні не повинно залишатись. Адже «...прийнятого для нас порядку ворог не збереже: сучасні війни це «війни світоглядів», у яких ідеться про «бути чи не бути», і сьогодні їхньою метою вже не є військова перемога, а цілковита інтеграція в ідеологічну сферу; ті, хто утримуються від боротьби руху опору, у повоєнний час, що рано чи пізно настане, будуть морально зламані й утратять свій політичний вплив або й право голосу; ті, хто активно чи пасивно співпрацюють з ворогом або ж його поплічниками, не тільки програють війну, але й утратять честь; політичний і моральний вплив тих, хто активно співдіятиме в боротьбі руху опору, у післявоєнний період тільки зросте» [9, с. 16]. Ця цитата з книги майора Ганса фон Даха «Тотальний опір: інструкція з ведення малої війни для кожного», яка була оприлюднена ще у 1957 р. і стосувалась не України, а Швейцарії, звучить дуже актуально саме для нашої країни і саме сьогодні.

Під україноцентричними елітами мається на увазі та частина нині діючих еліт, яка розглядає сучасну Україну як власну і єдину Батьківщину та готова боротися за неї. Завдання духовної еліти (письменники, науковці, ідеологи, музиканти, живописці тощо) (духовної за Р. Ароном): 1) світоглядне; 2) організаційне; 3) консолідаційне; 4) патріотично-виховне; 5) ціннісно-орієнтаційне [Див. про це, напр.: 1;17]. У світлі реалій теперішньої війни це й ідеологічно-пропагандистське та контрпропагандистське, тобто, реальне створення інтелектуального фронту по боротьбі з російським агресором.

Окремо стоїть питання з політичними елітами країни. «Це проблема участі політичної еліти у тих війнах, де вирішується доля Батьківщини» [7]. Насамперед українською спільнотою ставиться питання «Чи мали б українські нардепи воювати на фронті?» [7], так само, зрештою, і олігархи та бізнесмени. Адже від діяльності і позиції бізнес-еліти залежить не лише фінансово-економічна безпека країни, але і здатність держави до виживання, особливо в умовах теперішньої агресії рашистської РФ проти України. С. Грабовський зазначає: «24 члени Палати Лордів загинули на різних фронтах Першої світової, серед них лейтенанти, капітани, майори, полковники і навіть фельдмаршал. Поклали своє життя за свою Батьківщину і 19 членів Палати Громад. При цьому найстарша у Європі парламентська демократія зуміла поєднати постійну

роботу обох палат зі службою в армії та на флоті значного числа їхніх членів. Серед них був і Вінстон Черчилль...» [7]. У світлі вище сказаного «постає закономірне запитання: а що ж українські нардепи? Кілька десятків із них «засвітилися» в лавах ТРО (в основному під час оборони Києва, і тільки одиниці – у складі ЗСУ. Це при тому, що власне депутатська робота нині не така й обтяжлива, законопроекти готують Офіс президента та Кабмін, пленарні засідання нечасто. Складається враження, що нардепи, середній вік яких наразі 43 роки (а середній вік депутатів від «Слуги народу» та «Голосу» – такий, як у Черчилля під час Першої світової), цінують себе значно вище за британських лордів і не хочуть наражатися на небезпеки. Так, можуть сказати, що нардепи у своїй більшості не навчені військовій справі. А чому? Невже не вірили у напад Росії? Добре, не вірили – але за чотири місяці можна було би пройти непоганий вишкіл – було би бажання. А бажання таке, схоже, є у дуже небагатьох українських нардепів. І тому, мабуть, чекати на появу серед них майбутніх Черчиллів не дуже випадає, чи не так? І взагалі: це було би чесно – не тільки посилати інших у бій, а й самим брати участь у запеклих боях» [7].

Окрім вище зазначених проблем для сучасного українського соціуму, нації та держави нагальним стає і питання «що Україні робити з колаборантами?». Громадяни України активно обговорюють цю проблему, «...в суспільній свідомості української України вже достатньо чітко усталилась думка, що колаборантів не можна залишити без покарання. І це має стосуватись не лише чиновників і поліціантів. Отримали російське громадянство – ласкаво просимо на вихід із речами! Такі історичні прецеденти відомі. І вони свого часу порятували певні країни. Так, по Другій світовій війні у Норвегії та Франції десятки тисяч осіб були заарештовані за колаборацію, тисячі засуджені, десятки розстріляні за рішеннями суду. А так звані «німецькі вівчарки» чи «нацистські підстилки», як звали таких жінок у Європі, повсюдно стали об'єктами «народної люстрації». Їм силоміць голили голови, виводили у самій білизні вулицями, їх відправляли на громадські роботи і не давали голосувати. На додачу за рішенням судів у них відбирали народжених від окупантів дітей. Це, зауважу, у демократичних європейських країнах. Чехословаччина ж взагалі виселила з держави майже всіх німецькомовних судетців (які нацистами були оголошені «судетськими німцями») за зраду батьківщини – крім тих, які не пішли на колаборацію. Радикально? Так. Але дієво» [6].

Колаборанти – один із серйозних викликів, що постали перед воюючою країною. Так, блогер, політолог із окупованого Херсона Володимир Молчанов заявляє, що є херсонці, яким померти від російської кулі приємніше, ніж жити в «бандерівській» Україні.

Варто погодитись із думкою представниці Руху «Чесно» Ірини Федорової про те, що «...наразі одним із пріоритетних питань є притягнення до

відповідальності колаборантів і держзрадників. Це мало б превентивний ефект і не дало б змоги їм балотуватися до парламенту чи органів місцевого самоврядування знову. Рух «Чесно» стежитиме за справами, які наразі перебувають в судах і ще будуть туди передані за статтями держзрада чи колабораціонізм» [11].

Як зазначала О. Забужко, велику роль у опритомненні українських громадян, формуванні україноцентричного світогляду широких мас населення відіграли українські дослідники історії країни, які за період, що минув, змогли відкрити для абсолютної більшості українців їх власну справжню історію. Видається, що над зміною аксіологічних та світоглядних установок українців добре за 30 років новітньої української незалежності попрацювали не лише історики. Варто погодитись із твердженням відомих українських соціологів В. Євтуха та В. Трошинського про те, що «значним стимулятором українського етнополітичного ренесансу у новітній час стало введення в школах та інших навчальних закладах таких дисциплін, як народознавство та українознавство, й утвердження цих дослідницьких напрямків у системі соціогуманітарних наук» [10, с. 13].

Вітчизняні науковці-українознавці провели за попередні роки української незалежності чимало досліджень актуальних і цікавих для сучасної України тем та тематичних напрямків, виявивши цілі лакуни раніше невідомих проблем або заборонених сюжетів [Див. про це, зокрема: 1; 2; 3; 5; 20].

Зрештою, українцям реально довелося перевідкривати для себе не лише власну історію, значну частину культурної спадщини, але і самих себе, пізнаючи власний внутрішній світ. Варто погодитись із думкою одного з найвидатніших українських мислителів ХХ ст. Є. Маланюка: «Може найважливішим з наших завдань, як національної спільноти, було, є і буде: пізнати себе» [12, с. 63]. Це і є одним із найголовніших завдань будь-якої еліти.

Видатний філософ ХХ ст. Хейзинга Й., досліджуючи середньовічну Західну Європу, дійшов висновку, що саме тоді складається уявлення про покликання суспільних страт, формується головне завдання і відповідальність перед Богом за власне призначення. «У тій прекрасній картині, у вигляді якої уявляли державу і суспільство, за кожним зі станів визнавали не ту функцію, де вона виявляла свою корисність, а ту, де вона виступала своїм священним обов'язком або своїм сяючим блиском. При цьому можна було жалкувати про духовність, що вироджується, про занепад лицарських чеснот – у той же самий час жодною мірою не поступаючись ідеальною картиною: навіть якщо людські гріхи перешкоджають здійсненню ідеалу, він зберігається як мірило і основа суспільного мислення» [24, с. 62–63]. У такій картині світу аристократія («кращі люди») повинна була являти собою найкращу (елітну) частину суспільства. Філософ пише: «Господь

наказав простому народу з'явитися на світ, щоб трудитися, обробляти землю або торгівлею добувати собі надійні засоби для життя; духовенству призначено вершити справу віри; аристократія ж покликана звеличувати чесноту і дотримуватися справедливості - діяннями і звичаями прекрасних осіб цього стану виявляючи люстерко всім іншим. Вищі завдання країни: підтримка церкви, поширення віри, захист народу від утисків, дотримання загального блага, боротьба з насильством і тиранією, зміцнення миру...» [24, с. 63]. (виділ. авт.). Таке призначення суспільної еліти лягло в основу «коду Заходу», ставши одним із базових принципів європейської цивілізації.

Перед сучасними українознавцями стоять надзвичайно серйозні завдання, як у період війни проти російського фашизму, так і по тому. Враховуючи такі реалії наукове українознавство може й повинно бути ефективним чинником у наблизенні української перемоги. Адже гібридний характер агресії путінської ерефії проти України нікуди не зник. Пропагандистські війська Кремля продовжують активно промивати мізки як багатомільйонній аудиторії росіян в середині самої РФ, так і чималій кількості русофілів за кордонами Московії [21], проводячи проти українців ще і ментальну війну. Отже, «...завданням сучасного українознавства діаспори та матірної України є активне поборювання неоімперії Кремля і путлер-рейху усіма можливими способами, доступними науці, та популяризація її надбань для широкого загалу, як найефективніший спосіб протистояння кремлівській брехні» [5, с. 73].

Держава і нація залишатимуться сильними, коли вони консолідовані. Проте, цей процес не відбувається автоматично. Як суспільно значимі сенси, так і консенсус повинні виробляти еліти. До того ж еліти, орієнтовані на конкретну людину, яка не вкладається у прокрустове ложе кенсіанського індивіда. До речі, ідеї щодо людини як єдності двох світів: матеріального й ідеального, домінування якогось з них і визначає її тип поведінки, фактично ніколи не зникали з роздумів дійсно філософських, інша справа, що вони ігнорувались пріоритетними ідейними течіями певних епох.

У вітчизняній філософії така традиція трактування людини була яскраво представлена вченням про внутрішню та зовнішню людину Григорія Сковороди, отже фактично вербалізована в українському дискурсі вже у XVIII ст. У подальшому розробка типології масової особистості привела до виділення певних типів української людини. Цікавою у цьому плані є концепція сквородинівської-шевченківської-фаустівської-загубленої української людини, представлена талановитим українським діаспорним філософом М. Шлемкевичем у роботі «Загублена українська людина».

Вочевидь у сучасному світі паралельно з процесом масовізації йде процес індивідуалізації у глобальному масштабі. Індивідуалізація з необхідністю

підводить індивіда до усвідомлення себе як певної цінності з претензією на визнання та повагу до своєї особистості, тобто, до формування відчуття гідності. Ф. Фукуяма стверджує, що саме вимога поважати індивідуальне почуття гідності стало вирішальним стимулом сучасних революцій на пострадянському просторі, особливо в Україні, де революція отримала ім'я Революції Гідності. Але це не виняток у сучасному світі, стверджує вчений. Так само стимулом Арабської весни, поштовхом до її початку стала реакція на приниження людської гідності. Наведений Ф. Фукуямою перелік прикладів можна продовжити описом протестних акцій у Білорусі 2020-2021 рр., у Казахстані початку 2022 р., не кажучи вже про героїчний справді всенародний спротив російському агресорові у розв'язаній ним війні проти України 24 лютого 2022 р. Боротьбу українців можна з повним правом охарактеризувати як війну за власну гідність [5].

Потреба людини визначитись із власною ідентичністю призводить до ідентифікації себе з модерною нацією, що значно політизує окреме приватне життя, оскільки загрози для своєї вільно обраної нації як власного ідентитету починає сприйматись в якості особистої загрози. У такі моменти і відбувається об'єднання розрізнених дрібногрупових ідентичностей і національної ідентичності у складну пірамідальну систему підпорядкованих ідентичностей. Подібний процес реально перетворює людину маси, чи не основним життєвим гаслом якої було «какая різниця», у відповідального громадянина. Проте, подібні процеси ніколи фактично не відбуваються автоматично. Потрібна глибока і цілеспрямована робота, яку і мають проводити еліти, насамперед, інтелектуали.

До того ж «в умовах глобальних загроз і глобальних викликів українці повинні створити потужну систему національних цінностей і міфів, які б примусили нас поважати самих себе, оскільки міф меншовартості, міф меншого брата вже вичерпали себе. Тільки в умовах, коли ми повіримо у власні сили і станемо розбудовувати своє життя, а не шукати порад і порятунку в інших країнах, навіть дуже потужних, ми станемо економічно розвинутою європейською державою. Чи має Україна можливості і ресурси для нарощування геополітичного потенціалу? Має і повинна їх використати» [25, с. 34], – стверджує Л.В. Чупрій.

Ще одним найсерйознішим завданням сучасних еліт, і українські тут не повинні бути винятком, є формування, розвиток, забезпечення ефективного існування та стабільного функціонування суспільних інститутів, розвиток регіонів та громад [26]. Окремі видатні інтелектуали країни все ж не можуть гарантувати її успішного існування у сучасному світі. Для цього повинні бути наявності та діяти саме різноманітні суспільно значимі інституції в державі: від самої держави до громадянського суспільства. Як зазначає Ф. Фукуяма, «...вивчення «розвитку», тобто часових змін у

людських суспільствах, не зводиться до каталогізації незліченних видатних постатей, подій, конфліктів та політичних рішень. Воно обов'язково повинне зосереджуватися на процесі виникнення, зміни та занепаду політичних інститутів. Щоб зрозуміти стрімкі політико-економічні зміни сучасного світу, потрібно розглядати їх у контексті довгочасної історії базової інституційної структури суспільства» [22, с. 16].

Висновок. Таким чином, діяльність україноцентричних еліт в Україні є обов'язковою умовою виграшу у війні проти рашистського агресора. До того ж реалії війни потребують фактичного перетворення всіх існуючих еліт в державі на україноцентричні [1]. Формування сильної суб'єктності України залежить і від здатності її еліт адекватно відповідати на виклики та загрози, що постали перед українською нацією.

1. Власова Т., Грабовська І., Пшінько О. Конфлікт цінностей в середовищі українських еліт (філософсько-світоглядний зріз проблеми). *Вісник Львівського національного університету. Серія «Філософські науки»*. Випуск 25–26. 2020. С. 21–27.
2. Грабовська І. Актуальність дослідження консолідаційних процесів українства доби постколоніалізму. *Консолідація українства в постколоніальну добу: монографія* / за ред. М. Обушного. Р. 1.1. Київ: Міленіум, 2018. С. 15–38.
3. Грабовська Ірина. Чи зможе Україна перемогти Росію у війні майбутнього? (Рецензія на книгу: Горбулін Владимир. Как победить Россию в войне будущего. К.: Брайт Букс, 2020. 256 с.). *Українознавчий альманах*. Випуск 28, 2021. С. 133–135.
4. Грабовська І., Кагамлик С., Обушний М., Сорочук Л. Конфліктизація культурно-історичного простору українства в умовах сучасних загроз: монографія. К: Міленіум, 2021. 266 с.
5. Грабовська І.М. Сучасне вітчизняне та закордонне українознавство в реаліях війни путінської неоімперії проти України. *Україна в контексті соціогуманітарних викликів сучасності: історичний досвід та перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю)*. 17 травня 2022 року. Переяслав, 2022. С. 72–74.
6. Грабовська Ірина. Що Україні робити з колаборантами? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/shcho-ukrayini-robyty-z-kolaborantamy>
7. Грабовський Сергій. Чи мали б українські нардепи воювати на фронті? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/chy-maly-b-ukrayinski-nardepy-voyuvaty-na-fronti>
8. Геополітика. Краткий словарь. URL: <https://politike.ru/termin/suverenitet.html>
9. Дах Ганс фон. Тотальний опір: інструкція з ведення малої війни для кожного. Частина 1. Львів: Вид-во «Астролябія», 2014. 160 с.
10. Євтух Є.Б., Трощинський В.П. Етнонаціональна структура сучасного українського суспільства: деякі аспекти системного бачення її розвитку. *Етно-національна структура українського суспільства. Довідник*. К.: Наукова думка, 2004. 344 с.
11. Ірина Федорів. Рух «Чесно». URL: <https://glavcom.ua/country/politics/derzhzradniki-prizvishcha-yaki-treba-zakarbuvaty-u-nashiy-politichniy-pamyati-851445.html>
12. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. *Книга спостережень. Проза*. Т.2. Накладом видавництва «Гомін України», Торонто, Онт., Канада. 1966. С. 63–133.
13. Олеся Яхно. О субъектности. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/yakhno/613b1fae24506/>
14. Пионтковский: заговор против Украины, друзья путина спалились, кто готовит капитуляцию. Украина 24. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lpF2GvLxU3g>
15. Пионтковский: Зеленский погнал Макрона метлой за ультиматумы от путина / политика – Украина 24. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vxgTfpxR8ms>
16. Пирожков С., Хамітов Н. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ: Наукова думка, 2020. 256 с.
17. Пролєєв С. Элиты и Украина в мировом контексте. *Середовище розвитку мислення*. URL: <https://c/owo.guru/#элиты,#человекэлиты,#современныймир>
18. Сковорода Г. Наркісс. Разглагол о том: узнай себе. Повне зібрання творів у 2 т. Т. І. К.: Інст-т філософії АН УРСР. 1973. 574 с.
19. Сковорода Г. Симфонія, нареченная Книга Асхань о познаніи самого себе. Повне зібрання творів у 2 т. Т. І. К.: Інст-т філософії АН УРСР. 1973. 574 с.
20. Сорочук Людмила. Українознавчі зацікавлення Івана Огієнка крізь призму його наукової позиції в еміграції. *Українознавчий альманах*. Випуск 28. К.: «Міленіум», 2021. С. 107–113.
21. Ткаченко В.Н. Россия: беспутье агрессора. К: Изво ЛОГОС УКРАИНА, 2016. 432 с.
22. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. К.: Наш формат, 2019. 608 с.
23. Фукуяма Ф. Идентичность: Стремление к признанию и политика неприятия. К.: Альпіна Паблішер, 2020. 256 с.
24. Хейзинга Й. Осень средневековья. Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в XIV и XV веках во Франции и Нидерландах. М.: Наука, 1988. 540 с.
25. Чупрій Л. Особливості становлення геополітичної суб'єктності України в умовах глобалізації. *Геополітика України: історія і сучасність : зб. наук. пр. Ужгород : ДВНЗ "УжНУ", 2020. Вип. 2 (25). С. 29–40.*
26. Lyudmila Afanasieva, Iryna Bukrieva, Natalia Hlebova, Lyudmila Glyns'ka, Iryna Grabovska. The context of Public Administration of Intercultural Diversity. *Revista Cuestiones Políticas*. Volumen 40. #73. 2022. P. 274-291.
27. Subjectivity. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. URL:

<https://www.rep.routledge.com/articles/thematic/subjectivity/v-1>

28. Subjectivity. *Wikipedia*. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Subjectivity>

References

- Vlasova T., Grabovska I., Pshinko O. (2020). *Konflikt tsinnostei v seredovishchi ukrainskykh elit (filosofsko-svitohliadnyi zrizz problemy)* [Conflict of values among the Ukrainian elites (philosophical and worldview section of the problem)]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnogo universytetu. Seriya «Filosofski nauky»*. Vypusk 25–26. P. 21–27 (in Ukrainian).
- Grabovska I. (2018). *Aktualnist` doslidzhennya konsolidacijny`x procesiv ukrajinstva doby` postkolonializmu* [The relevance of the study of the consolidation processes of Ukrainians in the postcolonial era]. *Konsolidacija ukrajinstva v postkolonial`nu dobu: monografiya / za red. M. Obushnogo In: M. Obushny`j, ed., R. 1.1*. Kyiv: Milenium, pp. 15–38 (in Ukrainian).
- Grabovska Iryna (2021). *Chy zmozhe Ukraina peremohty Rosiiu u viini maibutnoho? (Retsenziia na knyhu: Horbulyn Vladymyr. Kak pobedyt Rossyiu v voine budushcheho. K.: Brait Buks, 2020. 256 p.)* [Will Ukraine be able to defeat Russia in the war of the future? (Review of the book: Horbulin Vladimir. How to defeat Russia in the war of the future. K.: Bright Books, 2020. 256 p.). *Ukrainoznavchyi almanakh*. Vypusk 28. P. 133–135 (in Ukrainian).
- Grabovska I., Kahamlyk S., Obushnyi M., Sorochuk L. (2021). *Konfliktyzatsiia kulturno-istorychnoho prostoru ukrajinstva v umovakh suchasnykh zahroz: monohrafiia* [Conflict of the cultural and historical space of Ukraine in the conditions of modern threats: monograph.]. K: Milenium. 266 p. (in Ukrainian).
- Grabovska I. (2022). *Suchasne vitchy`znyane ta zakordonne ukrajinoznavstvo v realiyax vijny` putins`koyi neoimperiyi proty` Ukrayiny* [Modern domestic and foreign Ukrainian studies in the realities of the war of Putin's neo-empire against Ukraine]. *Ukrayina v konteksti sociogumanitarny`x vy`kly`kiv suchasnosti: istory`chny`j dosvid ta perspekty`vy`*. *Materialy` Vseukrayins`koyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi (z mizhnarodnoyu uchastyu)*. 17 travnya 2022 roku. Pereyaslav. P. 72–74 (in Ukrainian).
- Grabovska I. *Shho Ukrayini roby`ty` z kolaborantamy`?* [What should Ukraine do with collaborators?]. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/shcho-ukrayini-robyty-z-kolaborantamy> (in Ukrainian).
- Grabovska I. Sergij. *Chy` maly` b ukrajins`ki nardepy` voyuvaty` na fronti?* [Should Ukrainian people's deputies fight at the front?]. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/chy-maly-b-ukrajinski-nardepy-voyuvaty-na-fronti> (in Ukrainian).
- Geopoly`ty`ka* [Geopolitics]. *Kratkij slovar`*. URL: <https://politike.ru/termin/suverenitet.html> (in Russian).
- Dax Gans Fon. *Total`ny`j opir: instrukciya z vedennya maloyi vijny` dlya kozhnogo* [Total resistance: instructions for waging a small war for everyone]. Part 1. L`viv: Vy`d-vo «Astrolyabiya». 160 p. (in Ukrainian).
- Yevtukh E.B., Troshchinsky V.P. (2004). *Etnonacional`na struktura suchasnogo ukrajins`kogo suspil`stva: deyaki aspekty` sy`stemnogo bachennya yiyi rozvy`tku* [Ethnonational structure of modern Ukrainian society: some aspects of the system vision of its development]. *Etno-nacional`na struktura ukrajins`kogo suspil`stva*. Dovidny`k. K.: Naukova dumka. 344 p. (in Ukrainian).
- Iryna Fedoriv. *Rux «Chesno»* [Movement "Honestly"]. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/derzhzradniki-prizvishcha-yaki-treba-zakarbuвати-u-nashiy-politichniy-pamyati-851445.html> (in Ukrainian).
- Malanyuk E. (1966). *Nary`sy` z istoriyi nashoyi kul`tury`* [Book of observations]. Proza. T.2. Nakladom vy`davny`cztva «Gomin Ukrayiny`», Toronto, Ont., Kanada. 480 p. (in Ukrainian).
- Olesya Yakhno. *O sub`yektnosti`* [About subjectivity]. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/yakhno/613b1fae24506/> (in Ukrainian).
- Piontkovskij: *zagovor protiv Ukrainy, druz`ja putina spalilis`, kto gotovit kapituljaciju* [Piontkovsky : conspiracy against Ukraine, Putin's friends burned, who is preparing to surrender]. Ukraine – 24. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lpF2GvLxU3g> (in Russian).
- Piontkovskij: *Zelenskij pognal Makrona metloj za ultimatumy ot putina / politika – Ukraina 24*. [Piontkovsky : Zelensky chased Macron with a broom for ultimatums from Putin / politician]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vngxTfxpR8ms> (in Russian).
- Py`rozhkov S., Xamitov N. (2020). *Cy`vilizacijna sub`yektivist` Ukrayiny` : vid potencij do novogo svitoglyadu i buttya lyudy`ny`* [Civilizational subjectivity of Ukraine: from potentials to a new worldview and human existence]. Kyiv: Naukova dumka, 256 p. (in Ukrainian).
- Prolyeyev S. *Jelity i Ukraina v mirovom kontekste* [Elites and Ukraine in the global context]. *Seredovy`shhe rozvy`tku my`slennya*. [online]. URL: <https://c/owo guru/# элиты,# человек элиты, # современный мир> (in Russian).
- Skovoroda G. (1973). *Narkiss. Razglagol o tom: uznaj sebe* [Narcissus The phrase is about: know yourself]. *Povne zibrannya tvoriv u 2 t. T. I. K.*: Inst-t filosofiyi AN URSSR. 574 p. (in Ukrainian).
- Skovoroda G. (1973). *Sy`mfoia, narechennaya Kny`ga Asxan` o poznaniy` samogo sebe* [A symphony called the Book of Askhan about self-knowledge]. *Povne zibrannya tvoriv u 2 t. T. I. K.*: Inst-t filosofiyi AN URSSR. 574 p. (in Ukrainian).
- Sorochuk Lyudmy`la. *Ukrainoznavchi zacikavlennya Ivana Ogiyenka kriz` pry`zmu jogo naukovoyi pozy`ciyi v emigraciyi* [Ivan Ohienko's interests in Ukrainian studies through the prism of his scientific

- position in emigration]. *Ukrayinoznavchy`j al`manax. Vy`pusk 28*. K.: «Milenium», 2021. P.107–113 (in Ukrainian).
21. Tkachenko V.N. (2016). *Rossija: besput'e agressora* [Russia: the pathlessness of the aggressor]. K: Y`z-vo LOGOS UKRAY`NA. 432 p. (in Russian).
22. Fukuyama F. (2019). *Polity`chny`j porjadok i polity`chny`j zanepad. Vid promy`slovoi revolyuciji do globalizaciji demokraciji*. [Political order and political decline. From the industrial revolution to the globalization of democracy]. K.: Nash format. 608 p. (in Ukrainian).
23. Fukuyama F. (2020). *Identichnost': Stremlenie k priznaniju i politika neprijatija* [Identity: Desire for recognition and politics of rejection]. K.: Al`pina Pablisher. 256 p. (in Ukrainian).
24. Xejzy`nga J. (1988). *Osen' srednevekov'ja. Issledovanie form zhiznennogo uklada i form myshlenija v XIY i XY vekah vo Francii i Niderlandah*. [Autumn of the Middle Ages. Study of Lifestyles and Forms of Thought in the 17th and 10th Centuries in France and the Netherlands]. M.: Nauka. 540 p. (in Russian).
25. Chuprij L. (2020). *Osobly`vosti stanovlennya geopolity`chnoyi sub'yektnosti Ukrayiny` v umovax globalizaciji* [Peculiarities of formation of geopolitical subjectivity of Ukraine in the conditions of globalization]. *Geopolity`ka Ukrayiny`: istoriya i suchasnist`* : zb. nauk. pr. Uzhgorod : DVNZ "UzhNU". Vy`p. 2 (25). P. 29–40 (in Ukrainian).
26. Lyudmila Afanasieva, Iryna Bukrieieva, Natalia Hlebova, Lyudmila Glyns`ka, Iryna Grabovska. The context of Public Administration of Intercultural Diversity. *Revista Cuestiones Polıticas*. Volumen 40. #73. 2022. P. 274-291.
27. Subjectivity. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://www.rep.routledge.com/articles/thematic/subjectivity/v-1>
28. Subjectivity. *Wikipedia*. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Subjectivity>